

Provocatypes en het maken van technologie

Bahadir Tasdemir

Het maken van technologie is nooit een neutraal proces. Ontwerpkeuzes, aannames over gebruikers en ingebouwde waarden bepalen hoe technologie zich in de samenleving gedraagt. Provocatypes helpen ontwerpers en ontwikkelaars om deze impliciete aannames expliciet te maken. Door technologie bewust te gebruiken als provocatie, wordt niet alleen gevraagd *wat* we kunnen bouwen, maar vooral *wat we zouden moeten bouwen*.

Provocatypes zijn verschillende manieren waarop een ontwerp of technologisch concept bewust wrijving veroorzaakt. Sommige provocaties vergroten bestaande trends uit, andere draaien normen om of confronteren gebruikers met onverwachte consequenties. Een technologie kan bijvoorbeeld extreem efficiënt worden ontworpen, zodat zichtbaar wordt hoe optimalisatie menselijke waarden kan verdringen. In dat geval fungeert de technologie niet als oplossing, maar als spiegel.

In het maakproces van technologie werken provocatypes als denk-instrument. Ze verschuiven de focus van functionaliteit naar betekenis. Door een systeem te ontwerpen dat net te ver gaat, worden ethische grenzen tastbaar. Denk aan een algoritme dat transparant laat zien hoe bevooroordeeld het kan zijn, of een app die sociale druk expliciet meet en visualiseert. De provocatie zit niet in shock, maar in het blootleggen van wat normaal verborgen blijft.

Daarnaast helpen provocatypes om dominante narratieven rond technologie te bevragen. Veel technologische innovatie is gebaseerd op vooruitgangdenken: sneller, slimmer, efficiënter. Provocerende technologie kan dit narratief ondermijnen door juist inefficiënt, ongemakkelijk of confronterend te zijn. Hierdoor ontstaat ruimte voor alternatieve waarden, zoals zorg, collectiviteit of traagheid.

Belangrijk is dat provocaties geen eindproduct zijn, maar een middel. Ze zijn bedoeld om discussie los te maken, niet om letterlijk geïmplementeerd te worden. In die zin sluiten provocatypes goed aan bij verantwoord technologie-ontwerp: ze creëren een veilige ruimte om mogelijke toekomst te verkennen voordat ze werkelijkheid worden.

Samenvattend vormen provocatypes een brug tussen kritisch denken en technologisch maken. Ze dwingen ontwerpers om technologie niet alleen technisch, maar ook sociaal en moreel te

benaderen. Door te provoceren tijdens het ontwerpproces wordt technologie minder vanzelfsprekend en juist daardoor betekenisvoller.